

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Struktury financování pro malé a střední podniky s ohledem na aktuální finanční situaci (stanovisko z vlastní iniciativy)

(2011/C 48/07)

Zpravodajka: **paní DARMANIN**

Dne 26. února 2009 se Evropský hospodářský a sociální výbor v souladu s čl. 29 odst. 2 Jednacího řádu rozhodl vypracovat stanovisko z vlastní iniciativy k tématu

Struktury financování pro malé a střední podniky s ohledem na aktuální finanční situaci.

Specializovaná sekce Jednotný trh, výroba a spotřeba, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 8. července 2010.

Na 465. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 15. a 16. září 2010 (jednání dne 16. září 2010), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 121 hlasy pro, 1 hlas byl proti a 3 členové se zdrželi hlasování.

1. Závěry a doporučení

1.1 Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) vyzývá Komisi, aby posílila finanční nástroje určené pro malé a střední podniky (MSP) prostřednictvím toho, že zajistí, aby se záruční režim rámcového programu pro konkurenceschopnost a inovace (CIP) uplatňoval i po skončení současného finančního období, aby byly strukturální fondy pro malé a střední podniky snadno přístupné a aby byly jasně stanoveny finanční priority. V současné situaci úbytku vlastních prostředků poskytují záruční instituce svým bankovním partnerům užitečný tlumící účinek podle dohody Basilej II. V tomto kontextu by měly být podporovány vzájemné záruční instituce.

1.2 EHSV doporučuje zřízení obchodních platforem pro mikropodniky a malé a střední podniky. Nejuznávanější burzy cenných papírů mají příliš mnoho požadavků na předkládání zpráv a zdlouhavé postupy pro to, aby malé a střední podniky mohly být kótované na burze. Náklady navíc obvykle dosahují neúměrné výše, stejně tak je tomu v případě alternativního a/nebo sekundárního kótování. Zřízení regionálních miniplatforem, které by byly koordinovány prostřednictvím evropské sítě, by představovalo nový nástroj, jenž může být využíván k navyšování kapitálu malých společností. Přineslo by to podporu dalšímu využívání rizikového kapitálu a financování prostřednictvím neformálních investorů tzv. business angels. Napomohlo by to rovněž k tomu, aby malí držitelé rizikového kapitálu podporovali malé podniky.

1.3 Malé a střední podniky, zejména mikropodniky, mají větší potíže s přístupem k financím. Společnosti jako celku rovněž není naprosto známo, kam se poděly všechny peníze na záchranu bank. Možná není vhodné zavazovat banky ke zveřejnění těchto čísel, avšak na druhé straně se EHSV domnívá, že by mohlo být vhodnější, aby banky vyčlenily dohodnutý podíl záchranných fondů – v zemích, kde byly tyto fondy použity – na úvěrové nabídky pro malé podniky a mikropodniky, zejména na inovační projekty.

1.4 EHSV podporuje přípravu rámce, který by usnadnil zakládání participativních a etických mikrofinančních institucí. Tato metoda financování může jistě být pro MSP přínosem, neboť se zakládá na sdílení rizik a podílu na zisku, na stabilním financování a také brání spekulacím. Fenomén, jako je participativní bankovníctví by měla Komise vážně prozkoumat. EHSV tímto vyzývá Komisi k přípravě zelené knihy, na jejímž základě by mohla být zahájena diskuse o participativním bankovníctví na evropské úrovni. Jednotlivé iniciativy, které přijaly země jako Spojené království, Francie, Německo, Itálie, Lucembursko a Malta, jsou pozitivní, mohou však bránit další integraci odvětví finančních služeb v rámci EU. Jednotlivé nekoordinované iniciativy navíc nemusí přinášet nejučinnější výsledek, jakého by tento druh finanční podpory mohl dosáhnout. Jedná se například o sdílení rizik, podíl na zisku a sociální financování. Podpora islámského mikrofinancování by mohla vést rovněž ke vzniku nových podnikatelských činností a zároveň napomoci k boji proti chudobě v některých regionech. V souvislosti s tímto tématem by měla být vypracována směrnice, která určí alternativní metody financování, bude se jimi zabývat a podporovat je a zajistí, aby byly tyto metody postaveny na stejnou úroveň s ostatními metodami financování jako běžné způsoby financování.

1.5 EHSV navrhuje, aby členské státy poskytovaly úvěry přímo malým a středním podnikům nebo celkové či částečné bankovní záruky finančním institucím, aby je tak stimulovaly k poskytování úvěrů malým a středním podnikům. V průběhu finanční krize přijala řada členských států tento postup, který dokázal usnadnit potíže malých a středních podniků s přístupem k financím.

1.6 EHSV se domnívá, že EIF by měl přímo investovat do MSP nebo prostřednictvím podřízeného fondu na specifickou oblast, jako je Fond mladých podnikatelů, který by rovněž podpořil kulturu podnikání. Dále by měly být přiděleny fondy EIF zprostředkovatelům, kteří plně podporují MSP. EHSV též navrhuje, aby na podporu využití fondů EIF ze strany zprostředkujících bank byla rizika sdílena mezi těmito bankami a EIF.

1.7 EHSV doporučuje různé formy bankovního financování včetně participativního, inovativního a etického financování. Financování podobného typu jako financování poskytované bankou Grameen Bank v Bangladéši může být velmi omezené vzhledem k dohodě Basilej II. Finanční instituce nejsou v pozici, aby začínaly spíše problémem nežli řešením – úvěrový systém musí být založen na průzkumu sociálního zázemí spíše než předem stanovené bankovní technice. Je proto zapotřebí urychleného přezkumu dohody Basilej II nebo jiné dohody, která by zajišťovala financování vycházející z konvenčních způsobů financování.

1.8 V EU vznikají sítě investorů typu „business angels“. Takové sítě však bohužel nejsou regulované a mohlo by zde docházet k podstatným zneužitím, která by podnikatele odrazovala od využívání tak významného způsobu financování růstu. Měl by být podporován právní rámec podporující činnost sítě investorů typu „business angels“ a podobné činnosti.

1.9 EHSV podporuje daňové pobídky v členských státech určené investorům typu „business angels“ a jejich sítím včetně rodinných investorů, jako jsou rodiče. Mnozí mladí spoléhají na rodinné prostředky, neboť jiné nemají k dispozici. Tito investoři by měli být odměňováni a motivováni pomocí daňových zápočtů.

2. Úvod a souvislosti

2.1 Členské státy EU čelí velké výzvě: nutnosti podporovat a rozvíjet podnikání. Zasedání Evropské rady v Lisabonu konané v březnu 2000 si tuto výzvu stanovilo za cíl, aby se zlepšila zaměstnanost a podpořila se hospodářská reforma a sociální soudržnost. Dne 21. ledna 2003 Evropská komise vydala zelenou knihu „Podnikavost v Evropě“. Zaměřila se na skutečnost, že málo Evropanů zakládá svůj vlastní podnik, a na nedostatečný růst stávajících podniků.

2.2 Rozvoj podnikání má významné přínosy jak z hospodářského, tak sociálního hlediska. Podnikání není pouze hnací silou vytváření pracovních míst, inovace, konkurenceschopnosti a růstu, přispívá rovněž k seberealizaci a naplňování sociálních cílů⁽¹⁾.

2.3 Vzájemný vztah mezi podnikáním a hospodářskou výkonností státu lze přisuzovat otázce přežití podniku, inovacím, vytváření pracovních míst, technologickému pokroku a růstu produktivity a vývozu. Podnikání je tedy přínosem nejen pro jednotlivce, kteří se na něm podílejí, ale z celkového pohledu i pro společnost.

2.4 V průzkumu, který provádělo Centrum pro výzkum podnikání a hospodářského rozvoje (Centre for Enterprise and

Economic Development Research), byly finanční prostředky pro potřeby začínajících podniků jedním z nejčastěji zmiňovaných problémů, jimž čelí mladí podnikatelé (společně se správně-regulačními požadavky). Pouze přibližně 40 % dotázaných organizací pro odbornou podporu však považovalo problémy spojené se správně-regulačními požadavky za větší než finanční omezení kladená na ostatní malé podniky. Mnoho nových podniků čelí potížím při navýšení finančního zajištění, aby si zajistily půjčky pro začínající podnik. Pro mladé podnikatele to přesto může představovat závažnější překážku z důvodu jejich omezenějších možností ohledně shromáždění aktiv, která mohou být pro tento účel potřebná. Otázka, do jaké míry je toto omezení skutečné, se samozřejmě liší v závislosti na odvětví a podnikatelských činnostech.

2.5 Současná hospodářská krize od podnikání odrazuje, a to zejména s ohledem na způsob, jakým jsou zasaženy malé a střední podniky. EHSV se rozsáhle zabýval vznikem a důsledky finanční krize a zásadní roli, kterou v ní sehrál bankovní systém. Skutečnost je taková, že malé a střední podniky jsou touto krizí stále vážně ovlivňovány a stále je pro ně složité obstarat si přístup k finančním prostředkům.

2.6 Ve stávající situaci je však bankovní úvěr nadále velmi ojedinelým řešením (navzdory velkým snížením základu úvěrových sazeb), a to z důvodu:

- ztrát vyplývajících z účetních postupů na jednotlivých trzích (postup, jakým banky snižují hodnotu cenných papírů, které vedou na vlastních rozvahách, protože pro takové cenné papíry neexistuje v dohledné době žádný vhodný trh);
- zvyšování špatných nebo pochybných pohledávek od zákazníků, což je způsobeno toutéž recesí;
- nedostatku financování z mezibankovního trhu, v tomto ohledu, jak pozorujeme, doposud nenastalo zlepšení i navzdory zásahům několika vlád;
- přetrvávajícímu faktoru strachu – bankéři, kteří se obávají ztrát pracovních míst, na sebe s menší pravděpodobností vezmou riziko přijmout rozhodnutí ohledně zdánlivě rizikových úvěrů.

2.7 Bankovní kapitál je tedy účelně přidělován – buď stávajícím zákazníkům, jež si banka nemůže dovolit ztratit, nebo na kvalitnější nástroje s pevným výnosem, jako jsou vládní dluhopisy. Protože vlády zvyšují své úvěrové potřeby, aby do svých hospodářství přinesly finanční prostředky, dostupnost vládních dluhopisů se rovněž zvýšila, a to má za následek menší množství prostředků dostupných pro podniky a spotřebitele.

⁽¹⁾ Flash Eurobarometer, *Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway* (Průzkum podnikání v EU (25 členských států), Spojených státech, Islandu a Norsku, analytická zpráva.

3. Stručný přehled údajů o povaze malých a středních podniků, které se neuvádí v oficiálních statistikách, získaný na základě pozorování

3.1 MSP jsou v několika ohledech zvláštní kategorií. Vyjmenovat všechny jejich zvláštnosti by znamenalo nespravedlivě podkopat jejich dynamiku. Několik z těchto charakteristik však přesto stojí za zmínku.

3.2 Malé a střední podniky jsou obvykle rodinné podniky a na jejich chodu se podílí více generací, kde rodina je významným investorem podniku, často však nedostačujícím. Malé a střední podniky působí obvykle lokálně; to ovlivňuje jejich metodiku outsourcingu a způsoby nábory zaměstnanců (často velmi opatrné). Nepanuje velká odlišnost mezi vedením podniku a jeho vlastníky, často dokonce existuje úzký vztah mezi zaměstnanci a vlastníky (což zvyšuje loajalitu na obou stranách). MSP flexibilně, dynamicky a rychle vstřebávají inovace. Typicky MSP neriskují v otázce řízení svých peněžních toků a než se obrátí na úvěrové instituce, využívají svých rezerv; při podávání žádosti o financování a získání úvěru čelí množství byrokratických úkolů.

3.3 Vnímání malých a středních podniků jakožto podniků, v jejichž případě je poskytnutí půjčky rizikovější, je částečně odvozeno od jejich vlastní povahy – často jde o mladé podniky trpící averzí vůči zdoluhavým byrokratickým systémům financování, které nemají dostatek záruk a obvykle vzhledem ke své velikosti nedisponují nástroji řízení rizik.

3.4 Je třeba poznamenat, že problémy MSP jsou ještě vážnější v případě mikropodniků.

4. Nástroje financování

4.1 **Veřejné kótování na uznávaných burzách cenných papírů** – První veřejné nabídky jsou obecně spojovány s dobře zavedenými firmami, které usilují o navýšení dlouhodobého kapitálu ve formě vlastního kapitálu (akcie) nebo pohledávek (cenné papíry), které jsou přijaty ke kótování. K tomu obecně dochází před fází jejich rozšiřování, když vlastníci podniku a/nebo držitelé rizikového kapitálu usilují o odchod z podniku. Existují rovněž druhotné trhy, které obecně nejsou pro mikropodniky vhodné a „touto cestou se mohou vydat pouze malé firmy, které se časem stanou velkými“. Ačkoli alternativní kotace jsou obecně méně časté než primární, jsou podniky s alternativní kotací regulovány prostřednictvím stejných povinností ohledně zveřejňování údajů. Cena za kotaci se může pohybovat v rozsahu od 500 000 EUR výše.

4.2 **Nové zdroje finančních prostředků, participativní bankovníctví** – V Evropě se objevuje nový fenomén známý

jako participativní bankovníctví a etické bankovníctví jinak známé též jako islámské financování. Způsob, jakým takové financování funguje, je zajímavý a za aktuálních okolností je pravděpodobně vhodným řešením pro situace a požadavky malých a středních podniků. Nabízí různé nástroje, z nichž mnoho není pro evropské země novinkou. Určité právní předpisy, zejména daňové předpisy, však brání rozvoji tohoto typu financování. Různé země EU (např. Spojené království, Francie, Lucembursko, Německo, Malta a Itálie) bohužel přijímají individuální opatření, která přinášejí riziko vzniku problémů přijatelnosti tohoto financování na vnitřním trhu. Může dojít k tomu, že instituce využívající participativní financování si najdou alternativní právní nástroje, jak proniknout na trh EU ⁽²⁾.

4.2.1 Tato metoda financování může být pro malé a střední podniky zajisté přínosná, protože je založena na sdílení rizika a zisku, na stabilním financování a vyhýbá se spekulacím a určitým druhům investic.

4.2.2 Zvláště novou a rozvíjející se oblastí je tzv. islámské mikrofinancování. Mikrofinance jsou tvořeny škálou finančních služeb určených pro občany, kteří nejsou tradičně považováni za způsobilé pro bankovní půjčky, a to zejména proto, že nedisponují zárukami, které by mohly ochránit finanční instituci před rizikem ztráty.

4.2.3 Skutečnou revolucí mikrofinancování je to, že dává šanci občanům, jimž byl odepřen přístup na finanční trh, otevírá nové perspektivy a podporuje občany, jež mohou konečně uskutečnit své projekty a myšlenky za pomoci vlastních zdrojů, a vyhýbá se pomoci, subvencím a závislosti. Zkušenosti s mikrofinancováním z celého světa nyní s konečnou platností potvrdily, že chudí vyžadují širokou škálu finančních služeb, jsou ochotní nést náklady spojené s těmito službami a rozhodně jsou způsobilí pro bankovní půjčky. Cílová skupina mikrofinancování se skládá z těch chudých lidí, kteří žijí na tzv. hranici chudoby, mohli by snáze dosáhnout přijatelné kvality života a mají určité podnikatelské plány, avšak nemají přístup k potřebným finančním prostředkům.

4.2.4 K tomuto tématu bylo provedeno několik studií a zkušenosti jsou v této oblasti stále omezené, ale ukazují, že zde existují velké možnosti jak v boji proti chudobě, tak proti finančnímu a sociálnímu vyloučení, a možnosti k rozšíření a obohacení okruhu klientů finančních institucí v rozvojových zemích, které mají islámský kulturní základ. Proto se ukázalo, že participativní bankovníctví se zaměřuje nejen na finanční úspěšnost, ale také na maximalizaci sociálních přínosů vytvářením zdravějších finančních institucí, které mohou poskytovat efektivní finanční služby, a to i na úrovni nejbližší občanům.

⁽²⁾ Viz „Islamic Finance in a European Union Jurisdiction Workshops Report“ (Islámské financování v jurisdikci Evropské unie – zpráva z pracovních schůzek) zveřejněná Maltským institutem pro řízení, Maltským sdružením zaměstnavatelů a Maltským svazem pracovníků v bankovníctví.

4.3 **Systémy financování stanovené vládou a EU** – Vlády se formou svých prostředníků zapojují do podpory podniků za použití různých opatření, jako jsou daňové pobídky a mechanismy financování – například granty, které nabízí Evropský fond pro regionální rozvoj a Evropský investiční fond.

4.3.1 Přijetí některých iniciativ ohledně kapitálu pro zahájení podnikání a počátečního kapitálu nemuselo být učiněno na požadované úrovni.

4.4 **„Business angels“**, známí rovněž jako soukromí investoři nebo neformální držitelé rizikového kapitálu, jsou zařazováni mezi netradiční zdroje finančních prostředků, kteří primárně poskytují vlastní kapitál podnikům od počáteční fáze až do rané fáze jejich růstu.

5. **Akční rámec, který může být přijat za účelem zmírnění investičního a finančního poklesu a usnadnění přístupu malých a středních podniků k úvěru**

5.1 Bezodkladné uplatnění iniciativy Small Business Act je v aktuální hospodářské situaci zásadní. EHSV uvítal iniciativu Small Business Act vypracovanou Komisí, nyní však znovu opakuje, že uplatnění navržených iniciativ je prvořadou záležitostí.

5.1.1 V době, kdy je likvidita pro malé a střední podniky přepychem, vyzýváme ke změně směrnice o pozdních platbách, aby bylo zajištěno, že malým a středním podnikům bude za všechny obchodní transakce zapláceno včas a že bude respektována 30denní platební lhůta. Požadavky na uplatňování však musí být opravdu uskutečnitelné a musí být dodržovány dodavateli (soukromými i veřejnými).

5.1.2 Rovněž je třeba bezodkladně provádět směrnici o snížené sazbě DPH pro místně poskytované služby a služby s velkým podílem lidské práce poskytované především malými a středními podniky. Ačkoliv tato záležitost přinesla určité sporné otázky, předpokládá se, že by taková směrnice povzbudila obchodní postupy malých a středních podniků, protože by byly pro koncového spotřebitele přitažlivější.

5.2 Podle údajů evropských obchodních komor čelí 30 % malých a středních podniků problémům s likviditou, čtvrtina z nich je způsobena zamítnutím udělení úvěru ze strany bank. V době, kdy banky podléhají intenzivní kontrole a zaujímají velmi konzervativní přístup k financování, bude umístování malých a středních podniků do středu takových konzervativních režimů na úkor hospodářství.

5.2.1 Bankovní prostředky pro MSP byly navýšeny ze strany EU navýšením prostředků EIB v rámci plánu obnovy. Zkušenost MSP však říká, že přístup k úvěrům prostřednictvím bank je stále velmi obtížný. Proto i když se zdá, že byly vyčleněny peníze na půjčky MSP, tyto peníze se k MSP ve skutečnosti nedostávají. Je tudíž důležité, aby zprostředkujícími bankami

vybranými ke správě prostředků EIB byly banky plně podporující MSP. Pokud prostředník nedokáže soustavně postoupit tyto prostředky MSP, EIB by měla tohoto prostředníka změnit. Konečně by z důvodu motivace prostředníků k tomu, aby tyto prostředky EIB skutečně půjčovali MSP, měla být sdílena rizika těchto půjček mezi EIB a prostředníky, a nikoli pouze zůstávat na bedrech posledně jmenovaných.

5.3 Významnou otázkou je přístup k rizikovému kapitálu, a to zejména pro začínající podniky. Trh s rizikovým kapitálem v počáteční fázi v Evropě představuje pouze přibližně 2 miliardy EUR ročně, což je pouze kolem 25 % téhož údaje měřeného v USA. Pouze jeden z 50 malých a středních podniků se v otázce financování obrátí na společnost podnikající v oblasti rizikového kapitálu. Informace o rizikovém financování jsou snadno dostupné, tradiční malé a střední podniky si však velmi často nejsou vědomy možnosti, že by mohly být ve skutečnosti podporovány prostřednictvím rizikových prostředků. To je rovněž spojeno s konzervativním přístupem evropských podnikatelů k riziku, ti upřednostňují bankovní služby před rizikovým financováním.

5.4 Významnou oblastí jsou pro malé a střední podniky rovněž veřejné zakázky, právě malé a střední podniky jsou však v současnosti na této úrovni méně konkurenceschopné, což je způsobeno zkušenostmi „silnějších hráčů“ a také přísnými předpisy ohledně bankovních záruk a výkazů o finančním obratu. Veřejné zakázky by měly zavést více iniciativ vstřícných pro malé a střední podniky, jako je například to, aby bylo na bankovní záruky vázáno méně kapitálu, aby byly podporovány tendrové nabídky malých a středních podniků a aby byla rovněž podporována seskupení malých a středních podniků.

5.5 Omezení byrokratických postupů je prioritou číslo jedna v otázce malých a středních podniků, které nesou ve srovnání s velkými podniky nepřiměřenou regulační a administrativní zátěž. Je prokázáno, že velká společnost vydá na regulační povinnosti v průměru 1 EUR na zaměstnance, malý podnik pak musí vydat až 10 EUR. Komise je ve snižování byrokracie na správné cestě, jsme však stále daleko od hranice, která by malým a středním podnikům účinně pomohla.

5.6 Udržitelná konkurenceschopnost je budoucností našeho hospodářství. Malé a střední podniky, které prosazují udržitelné zásady a působí v rámci ekologického hospodářství, by měly být v procesu financování podpořeny.

5.7 Financování ze strany EU je bohaté a rozsáhlé a přináší prospěch malým a středním podnikům, které působí v oblasti nových technologií. Tradičnější malé a střední podniky, které dodávají výrobky nebo poskytují služby, však musí být podporovány, aby zaujaly inovační přístupy dokonce i ve svých oblastech činnosti. Finanční nástroje by měly být nadále upevňovány, aby podporovaly rovněž tuto širokou škálu činností malých a středních podniků.

5.8 EHSV uznává, že sdružení, která jsou například členy Sdružení pro vzájemné ručení (Association Européenne du Cautionnement Mutuel, AECM) jsou během krize nápomocná. EHSV vyzývá Komisi, aby i nadále vytvářela prostředí, které je pro takové organizace prospěšné, aby tak pokračovala v podpoře malých a středních podniků, pokud jde o záruky, jež jsou malým a středním podnikům nabízeny v otázce financování.

5.9 Program CIP byl pro malé a střední podniky významným nástrojem, a EHSV proto vyzývá Komisi, aby ve svém programu na období po roce 2013 zachovala stávající nástroj záruk pro malé a střední podniky.

V Bruselu dne 16. září 2010.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Mario SEPI
